

เครือข่ายกระจายศูนย์กับการสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์:
การทบทวนวรรณกรรมเชิงสังเคราะห์*
DECENTRALIZED NETWORKS AND POLITICAL COMMUNICATION
IN THE SOCIAL MEDIA ERA: A SYNTHETIC LITERATURE REVIEW

กฤษณนันท์ วงษ์สุวรรณ*, สุกัญญา บุรณเดชาชัย, ศักดินา บุญเปี่ยม

Krissananan Wongsuwa*, Sukanya Buranadechachai, Sakdina Boonpiem

คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Communication Arts, Bangkok Thonburi University, Bangkok, Thailand

*Corresponding author E-mail: krissananan@hotmail.com

*Tel: 088-269-8888

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ มุ่งวิเคราะห์การเปลี่ยนผ่านจากการสื่อสารทางการเมืองแบบรวมศูนย์ซึ่งพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองเป็นผู้กำหนดสารหลัก ไปสู่การสื่อสารแบบเครือข่ายที่มีผู้กระทำการหลายระดับเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิต เผยแพร่ ตีความ ดัดแปลง และสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมือง บทความนี้ใช้การทบทวนวรรณกรรมเชิงสังเคราะห์ โดยบูรณาการแนวคิดด้านการปฏิบัติการเชื่อมต่อ ผู้ผลิตและใช้สารร่วม การเข้ารหัสและถอดรหัส คุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ วัฒนธรรมแฟนด้อมการเมือง และการวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมือง สารทางการเมือง ผู้สนับสนุนสื่อสังคมออนไลน์ และโครงสร้างเครือข่าย ผลการสังเคราะห์ พบว่า การสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยมิได้เป็นเพียงกระบวนการส่งสารจากพรรคการเมืองไปยังประชาชนในลักษณะเส้นตรง หากแต่เป็นกระบวนการหมุนเวียนของสารผ่านเครือข่ายผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา และผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถถอดรหัส คัดเลือกผลิตซ้ำ ขยาย หรือโต้กลับสารทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง สื่อสังคมออนไลน์จึงมิได้ทำหน้าที่เป็นเพียงช่องทางเผยแพร่สาร แต่เป็นพื้นที่เชิงโครงสร้างที่กำกับการมองเห็น การแพร่กระจาย และการรวมกลุ่มของผู้ใช้ ขณะเดียวกัน ผู้สนับสนุนมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ผลิตสารร่วมที่เชื่อมโยงสารของพรรคกับอารมณ์ อัตลักษณ์ ประสบการณ์ และความคาดหวังทางการเมืองของตนเอง บทความนี้เสนอว่า การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยควรมองการเมืองในฐานะระบบนิเวศของการผลิตสาร การตีความ การมีส่วนร่วม และการสร้างความหมายร่วมกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มากกว่าการมองการสื่อสารเป็นเพียงกระบวนการส่งสารจากพรรคการเมืองไปยังประชาชนในลักษณะเส้นตรง

คำสำคัญ: การสื่อสารทางการเมือง, เครือข่ายกระจายศูนย์, สื่อสังคมออนไลน์, ผู้ผลิตสารร่วม, การวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์

Abstract

This academic article aims to review and synthesize the body of knowledge on decentralized network-based political communication in the social media era. It focuses on analyzing the transition from a centralized model of political communication, in which political parties or political organizations primarily determine political messages, to a networked model in which multiple actors participate in producing, disseminating, interpreting, modifying, and reconstructing the meanings of political messages. This article employs a synthetic literature review by integrating the concepts of connective action, produsage and produser, encoding and decoding, social media affordances, political fandom, and social network analysis in order to explain the relationships among political parties, political messages, supporters, social media, and network structures. The synthesis reveals that contemporary political communication is not merely a linear process of transmitting messages from political parties to citizens. Rather, it is a circulatory process in which messages move through networks of supporters, volunteers, content creators, and social media users who can decode, select, reproduce, amplify, or contest political messages continuously. Social media, therefore, functions not only as a channel for message dissemination but also as a structural space that shapes visibility, circulation, and user aggregation. At the same time, supporters play a significant role as political produsers who connect party messages with their own emotions, identities, experiences, and political expectations. This article argues that the study of contemporary political communication should view politics as an ecosystem of message production, interpretation, participation, and the co-construction of meaning through social media, rather than viewing communication merely as a linear process of transmitting messages from political parties to citizens.

Keywords: Political Communication, Decentralized Network, Social Media, Political Produser, Social Network Analysis

บทนำ

ในสังคมการเมืองร่วมสมัย การสื่อสารทางการเมือง เป็นหนึ่งในกลไกที่เชื่อมโยงพรรคการเมือง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้สนับสนุน และประชาชนเข้ากับข้อมูล นโยบาย อุดมการณ์ และความหมายทางการเมือง ในอดีต การสื่อสารทางการเมืองมักมีลักษณะรวมศูนย์ โดยพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองเป็นผู้กำหนดสารหลัก แล้วเผยแพร่ไปยังประชาชนผ่านสื่อมวลชน เวทีปราศรัย ป้ายหาเสียง เอกสารรณรงค์ และเครือข่ายห้วคະແນนในพื้นที่ รูปแบบดังกล่าวสะท้อนการสื่อสารแบบบนลงล่าง ซึ่งพรรคการเมืองมีบทบาทสูงในการกำหนดเนื้อหาช่องทาง จังหวะ และความหมายหลักของสารทางการเมือง (McNair, B., 2018); (Norris, P., 2000)

การขยายตัวของสื่อสังคมออนไลน์ได้เปลี่ยนเงื่อนไขของการสื่อสารทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ ผู้รับสารไม่ได้ดำรงอยู่ในฐานะผู้รับข้อมูลปลายทางเท่านั้น แต่สามารถผลิต เผยแพร่ ส่งต่อ แสดงความคิดเห็น ดัดแปลง และสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมืองได้ด้วยตนเอง สารทางการเมืองจึงไม่ได้เคลื่อนที่จากพรรคการเมืองไปสู่ประชาชนในลักษณะเส้นตรง หากแต่หมุนเวียนผ่านเครือข่ายของผู้กระทำหลายระดับ ทั้งพรรคการเมือง ผู้สมัคร ทีมสื่อสาร ผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา และผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ทั่วไป เงื่อนไขดังกล่าวทำให้การสื่อสารทางการเมืองมิได้เปลี่ยนแปลงเพียงด้านช่องทางการเผยแพร่สาร แต่เปลี่ยนลักษณะของผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตและหมุนเวียนสารทางการเมืองด้วย (Bruns, A., 2008); (Chadwick, A., 2013); (Jenkins, H., 2006)

จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประเด็นสำคัญที่บทความนี้ต้องการวิเคราะห์ คือ การเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการผลิต การเผยแพร่ และการตีความสารทางการเมือง พรรคการเมืองยังคงเป็นผู้ผลิตสารตั้งต้นและกำหนดประเด็นหลัก แต่เมื่อสารเข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ สารนั้นอาจถูกคัดเลือก ถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ ขยายหรือโต้กลับโดยผู้สนับสนุนและผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในเครือข่ายต่าง ๆ สื่อสังคมออนไลน์จึงทำหน้าที่มากกว่าช่องทางเผยแพร่สาร เพราะเป็นพื้นที่เชิงโครงสร้างที่กำกับการมองเห็น การแพร่กระจาย การรวมกลุ่ม และจังหวะการเคลื่อนไหวของสารทางการเมือง กล่าวได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมือง สารทางการเมือง ผู้สนับสนุน และโครงสร้างเครือข่าย มากกว่าการสื่อสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารในทิศทางเดียว

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์จึงจำเป็นต้องขยับจากการพิจารณาเฉพาะ “สารที่พรรคการเมืองส่งออกไป” ไปสู่การวิเคราะห์ “เครือข่ายที่สารเคลื่อนผ่าน” และ “ความหมายที่ถูกสร้างใหม่ระหว่างทาง” บทความนี้จึงมีความสำคัญในฐานะการเสนอกรอบทำความเข้าใจการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเห็นว่า การเมืองในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้เกิดจากการรณรงค์ของพรรคการเมืองเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้สนับสนุนและผู้ใช้อินเทอร์เน็ตที่ร่วมผลิต ขยาย ตีความ และสร้างความหมายทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง การพิจารณาในลักษณะนี้ช่วยให้เข้าใจพลวัตการเมืองยุคดิจิทัลได้ลึกซึ้งขึ้น โดยเฉพาะบทบาทของผู้สนับสนุนในฐานะผู้ร่วมผลิต ขยาย และสร้างความหมายทางการเมืองภายในเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์

การสื่อสารทางการเมืองจากแบบรวมศูนย์สู่แบบเครือข่าย

การสื่อสารทางการเมืองแบบดั้งเดิมมักตั้งอยู่บนแนวคิดที่ว่า พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองเป็นผู้กำหนดสารหลัก ประชาชนเป็นผู้รับสาร และสื่อมวลชนเป็นช่องทางกลางในการเผยแพร่สารทางการเมือง ลักษณะดังกล่าวสะท้อนแบบจำลองการสื่อสารที่มีแนวโน้มเป็นเส้นตรงและรวมศูนย์ กล่าวคือ สารทางการเมืองถูกผลิตจากศูนย์กลาง แล้วส่งต่อไปยังมวลชนผ่านช่องทางสื่อที่พรรคหรือองค์กรทางการเมืองสามารถควบคุมได้ในระดับหนึ่ง การสื่อสารลักษณะนี้ทำให้พรรคการเมืองมีอำนาจสูงในการกำหนดเนื้อหา จังหวะการสื่อสาร และกรอบความหมายของสารทางการเมือง ขณะที่ประชาชนมักถูกวางไว้ในฐานะผู้รับสารปลายทางมากกว่าผู้ร่วมผลิตความหมาย (Norris, P., 2000)

ระบบสื่อร่วมสมัยทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวเปลี่ยนไปสู่ระบบสื่อผสมผสานมากขึ้น อำนาจในการกำหนดประเด็นสาธารณะไม่ได้อยู่ที่สื่อมวลชน พรรคการเมือง หรือองค์กรใดองค์กรหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว แต่เกิดจากการไหลเวียนของข้อมูลระหว่างสื่อหลายประเภท ทั้งสื่อมวลชน สื่อออนไลน์ ผู้ใช้สื่อ และเครือข่ายทางสังคมที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ภายใต้เงื่อนไขนี้ สารทางการเมืองสามารถเคลื่อนที่ข้ามพื้นที่สื่อได้ตลอดเวลา เช่น ประเด็นจากเวทีปราศรัยอาจถูกตัดต่อเป็นคลิปสั้นบน TikTok ประเด็นจากรายการตีเบตอาจถูกนำไปถกเถียงบน X/Twitter อินโฟกราฟิกนโยบายอาจถูกแชร์ต่อใน Facebook หรือ LINE และข่าวจากสื่อมวลชนอาจถูกตีความใหม่โดยผู้ใช้สื่อทั่วไป ตัวอย่างเหล่านี้สะท้อนว่า การเปลี่ยนผ่านจากแบบรวมศูนย์สู่แบบเครือข่ายไม่ได้หมายถึงการเพิ่มช่องทางสื่อสารเท่านั้น แต่หมายถึงการเปลี่ยนโครงสร้างการไหลเวียนของสาร ซึ่งทำให้ผู้ใช้สื่อสามารถเข้ามามีบทบาทในการคัดเลือก แปลงรูป ขยาย และสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมืองได้มากขึ้น (Chadwick, A., 2013)

การสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์จึงไม่ได้หมายถึงการไม่มีศูนย์กลาง หากแต่หมายถึงการที่ศูนย์กลางของการสื่อสารมีหลายระดับและเปลี่ยนแปลงได้ พรรคการเมืองยังคงเป็นศูนย์กลางของการผลิตสารตั้งต้นและการกำหนดประเด็นหลัก แต่เมื่อสารเข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา อินฟลูเอนเซอร์ เพจการเมือง หรือผู้ใช้สื่อทั่วไป อาจกลายเป็นศูนย์กลางของการขยายสารในบางช่วงเวลา แชนแนลนี้อาจกลายเป็นศูนย์รวมของการสื่อสารเชิงประเด็น และแพลตฟอร์มอาจมีบทบาทกำหนดการมองเห็นของสาร

ผ่านระบบอัลกอริทึม กล่าวได้ว่า จุดสำคัญของการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายไม่ได้อยู่ที่ใครเป็นผู้ส่งสาร เพียงฝ่ายเดียว แต่อยู่ที่ว่าสารเคลื่อนผ่านเครือข่ายใด ถูกแปลงความหมายโดยใคร และก่อให้เกิดผลต่อการรับรู้ทางการเมืองอย่างไร การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยจึงควรขยับจากการวิเคราะห์ “สารที่พรรคส่งออกไป” ไปสู่การวิเคราะห์ “เครือข่ายที่สารเคลื่อนผ่าน” และ “ความหมายที่ถูกสร้างใหม่” ระหว่างการไหลเวียนของสารภายในสื่อสังคมออนไลน์

ทฤษฎีการปฏิบัติการเชื่อมต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองแบบกระจายศูนย์

ทฤษฎีการปฏิบัติการเชื่อมต่อ หรือ The Logic of Connective Action เป็นแนวคิดที่ช่วยอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคดิจิทัล โดยเน้นว่าการรวมตัวทางการเมืองร่วมสมัยจำนวนมากไม่ได้พึ่งพาองค์กรรวมศูนย์ แกนนำ หรือกลไกการสั่งการแบบเดิมเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการเชื่อมต่อของปัจเจกบุคคลผ่านเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ ผู้เข้าร่วมสามารถแสดงออกทางการเมืองผ่านเรื่องเล่า อารมณ์ อัตลักษณ์ ความหวัง ความไม่พอใจ และประสบการณ์ส่วนบุคคลของตนเอง ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีลักษณะยืดหยุ่น เปิดกว้าง และกระจายศูนย์มากขึ้น (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2012); (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2013)

เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีการปฏิบัติการร่วมกันแบบเดิมที่ต้องอาศัยองค์กร แกนนำ อุดมการณ์ร่วม และการระดมทรัพยากรอย่างเป็นระบบ การปฏิบัติการเชื่อมต่อเปิดพื้นที่ให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าร่วมทางการเมืองผ่านการสร้างแบ่งปัน และส่งต่อสารที่สะท้อนความหมายส่วนบุคคลได้โดยไม่ต้องอยู่ภายใต้คำสั่งโดยตรงจากพรรคการเมือง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ บทบาทของ “หัวคะแนนธรรมชาติ” ซึ่งทำหน้าที่อธิบายนโยบาย ผลิตคลิप्तน์ ทำมีม สร้างอินโฟกราฟิก ผลักดันแฮชแท็ก หรือใช้เครือข่ายส่วนตัวในการขยายสารทางการเมือง การมีส่วนร่วมลักษณะนี้ทำให้ผู้สนับสนุนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสารปลายทาง แต่เป็นผู้มีบทบาทในการผลิต ขยาย และหมุนเวียนสารทางการเมืองภายในเครือข่ายด้วยตนเอง (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2012); (Bruns, A., 2008); (Jenkins, H., 2006)

ในเชิงวิเคราะห์ แนวคิดการปฏิบัติการเชื่อมต่อช่วยให้เห็นว่า การสื่อสารทางการเมืองแบบกระจายศูนย์ไม่ได้หมายถึง การลดความสำคัญของพรรคการเมือง แต่หมายถึง การเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับผู้สนับสนุน พรรคการเมืองยังคงมีบทบาทในการผลิตสารตั้งต้น กำหนดประเด็น และสร้างสัญลักษณ์ทางการเมือง ขณะที่ผู้สนับสนุนมีบทบาทในการถอดรหัส ตีความ ผลิตซ้ำ และขยายสารให้สอดคล้องกับภาษา อารมณ์ และบริบทของเครือข่ายตนเอง ดังนั้น จุดเด่นของแนวคิดนี้ คือ การอธิบายพลังของปัจเจกบุคคลและเครือข่ายผู้สนับสนุนในฐานะกลไกสำคัญที่ทำให้สารทางการเมืองเคลื่อนที่ เปลี่ยนรูป และสร้างความหมายใหม่ในยุคสื่อสังคมออนไลน์ (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2013); (Chadwick, A., 2013); (Papacharissi, Z., 2015)

ผู้ผลิตและใช้สารร่วม: บทบาทใหม่ของผู้สนับสนุนทางการเมือง

แนวคิดผู้ผลิตและใช้สารร่วม หรือ Producers/Produser อธิบายการเปลี่ยนแปลงบทบาทของผู้ใช้สื่อในยุคดิจิทัล จากเดิมที่ผู้ใช้สื่อมักถูกมองว่าเป็นเพียงผู้รับสารปลายทาง ไปสู่การเป็นผู้มีส่วนร่วมในการผลิต ตีความ ดัดแปลง และเผยแพร่สารในเวลาเดียวกัน เส้นแบ่งระหว่าง “ผู้ผลิตสาร” กับ “ผู้บริโภคสาร” จึงมีความพร่าเลือนมากขึ้น โดยเฉพาะในสื่อสังคมออนไลน์ที่เปิดโอกาสให้ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถแสดงความคิดเห็น ผลิตเนื้อหา ส่งต่อข้อมูล และสร้างความหมายใหม่ของสารได้อย่างต่อเนื่อง (Bruns, A., 2008); (Jenkins, H., 2006)

ในบริบทการสื่อสารทางการเมือง แนวคิดนี้ช่วยให้เห็นว่าผู้สนับสนุนพรรคการเมืองไม่ได้ทำหน้าที่เพียงรับสารหรือลงคะแนนเสียงเท่านั้น แต่สามารถกลายเป็น “ผู้ผลิตสารร่วมทางการเมือง” ได้ กล่าวคือ ผู้สนับสนุนสามารถนำสารตั้งต้นของพรรค เช่น นโยบาย คำปราศรัย ภาพลักษณ์ผู้นำ สัญลักษณ์พรรค หรือประเด็นรณรงค์ ไปปรับให้

ในรูปแบบที่เหมาะสมกับสื่อสังคมออนไลน์และเครือข่ายของตนเอง เช่น การสรุปนโยบายเป็นอินโฟกราฟิก การตัดคลิปสั้น การสร้างมีม การใช้แฮชแท็ก หรือการเล่าเรื่องทางการเมืองผ่านประสบการณ์ส่วนบุคคล การกระทำเหล่านี้ไม่ใช่เพียงการส่งต่อสารเดิม แต่เป็นการแปลงสารให้มีภาษา อารมณ์ สัญลักษณ์ และความหมายใหม่ที่เข้าถึงผู้รับสารเฉพาะกลุ่มได้มากขึ้น (Bruns, A., 2008); (Bennett, W. L. & Segerberg, A., 2012)

ในเชิงวิเคราะห์ บทบาทของผู้ผลิตสารร่วมทำให้การสื่อสารทางการเมืองมีลักษณะกระจายศูนย์มากขึ้น เพราะอำนาจในการกำหนดความหมายไม่ได้อยู่ที่พรรคการเมืองเพียงฝ่ายเดียว พรรคยังคงเป็นผู้ผลิตสารตั้งต้น และกำหนดประเด็นหลัก แต่ผู้สนับสนุนมีบทบาทในการคัดเลือก ตีความ ผลิตซ้ำ และขยายสารให้สอดคล้องกับบริบทของเครือข่ายตนเอง ดังนั้น จุดเด่นของแนวคิดผู้ผลิตและใช้สารร่วม คือ การอธิบายว่า ผู้สนับสนุนเป็นทั้งผู้รับสาร ผู้แปลสาร ผู้ผลิตสาร และผู้กระจายสาร ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้สารทางการเมืองเคลื่อนที่ ขยายตัว และเปลี่ยนความหมายภายในเครือข่ายสื่อสังคมออนไลน์ (Bruns, A., 2008); (Chadwick, A., 2013); (Jenkins, H., 2006)

การเข้ารหัส การถอดรหัส และการสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมือง

แนวคิดการเข้ารหัสและถอดรหัสเป็นกรอบสำคัญในการอธิบายว่า ความหมายของสารมิได้ถูกกำหนดโดยผู้ส่งสารเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ผลิตสาร ตัวสาร บริบททางสังคม และผู้รับสาร ในกระบวนการสื่อสาร ผู้ผลิตสารทำหน้าที่เข้ารหัสความหมายบางอย่างลงในสาร แต่เมื่อสารเดินทางไปถึงผู้รับสาร ความหมายนั้นอาจถูกถอดรหัสแตกต่างกันตามประสบการณ์ อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ความเชื่อ และจุดยืนทางการเมืองของผู้รับสารแต่ละกลุ่ม (Hall, S., 1980)

ในบริบทการสื่อสารทางการเมือง พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองอาจเข้ารหัสสารผ่านนโยบาย คำปราศรัย ภาพลักษณ์ผู้นำ สัญลักษณ์พรรค หรือประเด็นรณรงค์ โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างการรับรู้ โน้มน้าวใจ ระดมการสนับสนุน หรือสร้างความชอบธรรมทางการเมือง อย่างไรก็ตาม เมื่อสารเหล่านี้เข้าสู่พื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ ผู้รับสารไม่ได้จำกัดบทบาทอยู่เพียงการรับรู้ความหมายตามที่พรรคต้องการสื่อสารเท่านั้น แต่สามารถตีความ ตีรอน วิพากษ์ ดัดแปลง หรือสร้างความหมายใหม่ให้แก่สารดังกล่าวได้ (Hall, S., 1980); (Bruns, A., 2008)

การถอดรหัสสารทางการเมืองในสื่อสังคมออนไลน์จึงอาจเกิดขึ้นได้หลายลักษณะ ได้แก่ การยอมรับความหมายหลักของสาร การตีความแบบตอรอง และการตีความในลักษณะคัดค้านหรือโต้กลับ ผู้สนับสนุนอาจนำสารของพรรคไปอธิบายซ้ำด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ตัดต่อเป็นคลิปสั้น สร้างเป็นมีม ผลิตเป็นอินโฟกราฟิก ใช้เป็นแฮชแท็ก หรือเชื่อมโยงกับประสบการณ์ส่วนบุคคลของตนเอง ขณะที่ผู้เห็นต่างอาจนำสารเดียวกันไปตีความในเชิงวิพากษ์ หรือใช้เป็นเครื่องมือในการโต้แย้งทางการเมือง (Hall, S., 1980); (Jenkins, H., 2006); (Papacharissi, Z., 2015)

กระบวนการดังกล่าวทำให้สารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้มีความหมายตายตัว หากแต่เป็นสารที่เคลื่อนไหว เปลี่ยนรูป และเปลี่ยนความหมายได้ตลอดเวลา เช่น นโยบายที่มีลักษณะซับซ้อนอาจถูกแปลงเป็นเรื่องใกล้ตัว คำปราศรัยอาจถูกทำให้เป็นคลิปที่กระตุ้นอารมณ์ร่วม ภาพลักษณ์ของนักการเมืองอาจถูกสร้างให้มีลักษณะของแพนดอม หรือประเด็นรณรงค์อาจถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์กลุ่ม กระบวนการเหล่านี้สะท้อนว่าผู้สนับสนุนมีบทบาทสำคัญในการผลิตซ้ำและสร้างความหมายใหม่ของสารทางการเมือง (Bruns, A., 2008); (Jenkins, H., 2006) ดังนั้น การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์จึงไม่ควรวิเคราะห์เพียงว่าใครเป็นผู้ส่งสารหรือสารแพร่กระจายไปมากน้อยเพียงใด แต่ควรพิจารณาด้วยว่าสารถูกถอดรหัส ดัดแปลง และสร้างความหมายใหม่อย่างไรในเครือข่ายผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ การวิเคราะห์เช่นนี้ช่วยให้เข้าใจว่าการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยเป็นกระบวนการที่ความหมายถูกผลิต ตอรอง และหมุนเวียนร่วมกันระหว่างพรรคการเมือง ผู้สนับสนุน ผู้ใช้สื่อ และโครงสร้างของสื่อสังคมออนไลน์ (Hall, S., 1980); (Chadwick, A., 2013); (van Dijck, J. et al., 2018)

คุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์กับการไหลเวียนของสารทางการเมือง

สื่อสังคมออนไลน์ไม่ได้เป็นเพียงช่องทางกลางในการส่งสาร แต่มีคุณลักษณะทางเทคนิคและสังคมที่เอื้อหรือจำกัดการกระทำของผู้ใช้ แนวคิด Platform Affordances ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการมองเห็น การค้นหา การส่งต่อ การแก้ไข การรวมกลุ่ม และการเชื่อมโยงของผู้ใช้ ล้วนมีผลต่อรูปแบบการสื่อสารและโครงสร้างเครือข่าย (boyd, D., 2010); (Bucher, T. & Helmond, A., 2018); (Evans, S. K. et al., 2017)

TikTok มีคุณลักษณะเด่นด้านวิดีโอสั้น เสียง ภาพ การตัดต่อ และระบบแนะนำเนื้อหา ซึ่งเอื้อต่อการแพร่กระจายของสารที่มีอารมณ์สูง เข้าใจง่าย และเหมาะกับการเสพแบบรวดเร็ว X/Twitter มีคุณลักษณะของแฮชแท็ก การรีโพสต์ และการสนทนาแบบเรียลไทม์ จึงเหมาะกับการสร้างกระแส การโต้ตอบ และการขยายประเด็นทางการเมือง Facebook มีคุณลักษณะของเพจ กลุ่ม และเครือข่ายความสัมพันธ์เดิม จึงเอื้อต่อการสร้างชุมชนและการสื่อสารภายในกลุ่ม ผู้สนับสนุน ส่วน LINE มีลักษณะกึ่งปิดและสัมพันธ์กับเครือข่ายส่วนบุคคล ครอบครัว หรือชุมชนเฉพาะกลุ่ม จึงเหมาะกับการส่งต่อสารในพื้นที่ความสัมพันธ์ใกล้ชิด

เมื่อพิจารณาในเชิงโครงสร้าง สื่อสังคมออนไลน์แต่ละประเภทอาจสร้างรูปแบบเครือข่ายที่แตกต่างกัน TikTok อาจทำให้บัญชีขนาดเล็กกลายเป็นโหนดสำคัญชั่วคราวได้จากระบบแนะนำเนื้อหา X/Twitter อาจทำให้แฮชแท็กกลายเป็นศูนย์รวมชั่วคราวของการเคลื่อนไหว Facebook อาจทำให้เกิดกลุ่มก้อนของผู้สนับสนุนที่มีความคิดคล้ายกัน ส่วน LINE อาจทำให้สารไหลเวียนในเครือข่ายส่วนบุคคลที่ยากต่อการมองเห็นจากภายนอก โดยการวิเคราะห์การสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์จำเป็นต้องพิจารณาเงื่อนไขของสื่อสังคมออนไลน์ร่วมด้วย เพราะรูปแบบการไหลเวียนของสารไม่ได้เกิดจากผู้ใช้อีกเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ สาร เครือข่าย และสถาปัตยกรรมของสื่อสังคมออนไลน์

วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองกับพลังของผู้สนับสนุน

วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองเป็นแนวคิดที่ช่วยอธิบายพฤติกรรมของผู้สนับสนุนทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ โดยชี้ให้เห็นว่าการสนับสนุนทางการเมืองมิได้เกิดจากเหตุผลเชิงนโยบายหรืออุดมการณ์เพียงด้านเดียว หากแต่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกทางอารมณ์ อัตลักษณ์ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ที่ผู้สนับสนุนมีต่อพรรคการเมือง ผู้นำ ผู้สมัคร หรือประเด็นทางการเมืองบางอย่าง ความผูกพันดังกล่าวทำให้ผู้สนับสนุนมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตเนื้อหา เผยแพร่สาร ปกป้องบุคคลทางการเมือง และสร้างชุมชนผู้สนับสนุนผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Jenkins, H., 2006); (Papacharissi, Z., 2015); (Barnes, R., 2022)

ในบริบทของการสื่อสารทางการเมือง วัฒนธรรมแฟนดอมทำให้ผู้สนับสนุนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสารหรือผู้ลงคะแนนเสียง แต่สามารถกลายเป็นผู้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนสารทางการเมืองอย่างแข็งขัน ผู้สนับสนุนอาจผลิตมีม ตัดต่อคลิปวิดีโอ สร้างแฟนอาร์ต ใช้แฮชแท็ก จัดกิจกรรมออนไลน์ หรือสร้างข้อความณรงค์เพื่อขยายสารของพรรคการเมืองไปยังเครือข่ายของตนเอง การกระทำเหล่านี้สะท้อนลักษณะของวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้ใช้สามารถตีความ ตัดแปลง ผลิตซ้ำ และเผยแพร่เนื้อหาได้ด้วยตนเอง (Jenkins, H., 2006); (Bruns, A., 2008)

วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองจึงสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแนวคิดผู้ผลิตและใช้สารร่วม เพราะผู้สนับสนุนไม่ได้เพียงส่งต่อสารของพรรคในรูปแบบเดิม แต่มีส่วนในการแปลงสารให้มีภาษา อารมณ์ และสัญลักษณ์ที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมของสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การทำให้คำปราศรัยกลายเป็นคลิปสั้นที่กระตุ้นอารมณ์ร่วม การทำให้นโยบายที่ซับซ้อนกลายเป็นภาพหรือข้อความที่เข้าใจง่าย หรือการเปลี่ยนประเด็นทางการเมืองให้เป็นสัญลักษณ์ของอัตลักษณ์กลุ่ม กระบวนการดังกล่าวช่วยให้สารทางการเมืองแพร่กระจายได้กว้างขึ้นและเชื่อมโยงกับความรู้สึกของผู้สนับสนุนมากขึ้น (Bruns, A., 2008); (Jenkins, H., 2006); (Papacharissi, Z., 2015) อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมแฟนดอมการเมืองมีทั้งด้านส่งเสริมและด้านที่ควรพิจารณาอย่างระมัดระวัง ในด้านหนึ่ง แฟนดอมช่วยให้

การเมืองใกล้ตัว เข้าใจง่าย และเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสารทางการเมืองมากขึ้น แต่อีกด้านหนึ่ง ความผูกพันทางอารมณ์ที่เข้มข้นอาจนำไปสู่การปกป้องพรรคหรือบุคคลทางการเมืองอย่างแข็งขัน การลดทอนความเห็นต่าง การโจมตีฝ่ายตรงข้าม หรือการก่อตัวของห้องสะท้อนเสียงทางการเมือง ซึ่งอาจจำกัดการแลกเปลี่ยนเหตุผลในพื้นที่สาธารณะออนไลน์ (Papacharissi, Z., 2015); (Barnes, R., 2022)

วัฒนธรรมแฟนด้อมการเมืองจึงไม่ควรถูกมองเป็นเพียงพฤติกรรมเชิงบันเทิงหรือความนิยมส่วนบุคคล แต่ควรถูกพิจารณาในฐานะกลไกหนึ่งของการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ที่เชื่อมโยงอารมณ์ อัตลักษณ์ การมีส่วนร่วม การผลิตซ้ำสารเข้าด้วยกัน การทำความเข้าใจวัฒนธรรมแฟนด้อมการเมืองจึงช่วยให้เห็นพลังของผู้สนับสนุนในฐานะผู้ร่วมผลิตและขยายความหมายทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์ (Jenkins, H., 2006); (Bruns, A., 2008); (Barnes, R., 2022)

การวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์ในฐานะเครื่องมือศึกษาการสื่อสารทางการเมือง

การวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์ หรือ Social Network Analysis: SNA เป็นกรอบแนวคิดและเครื่องมือสำคัญในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการในระบบการสื่อสาร โดยมุ่งวิเคราะห์ว่าใครเชื่อมโยงกับใคร เชื่อมโยงกันในลักษณะใด และความสัมพันธ์เหล่านั้นก่อให้เกิดโครงสร้างของเครือข่ายอย่างไร ในบริบทการสื่อสารทางการเมือง SNA ช่วยให้เห็นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมือง ผู้สมัคร นักสื่อสารการเมือง ผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา เพจการเมือง แฮชแท็ก หรือบัญชีผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่มีบทบาทในการผลิตและขยายสารทางการเมือง (Wasserman, S. & Faust, K., 1994); (Scott, J., 2017); (Borgatti, S. P. et al., 2018)

ในเชิงองค์ประกอบโครงข่าย ประกอบด้วย “โหนด” และ “เส้นเชื่อม” โดยโหนดอาจ หมายถึง บุคคล บัญชีผู้ใช้ พรรคการเมือง เพจ กลุ่ม หรือแฮชแท็ก ส่วนเส้นเชื่อม อาจหมายถึง ความสัมพันธ์จากการแชร์ การรีโพสต์ การกล่าวถึง การตอบกลับ การใช้แฮชแท็กร่วมกัน หรือการส่งต่อเนื้อหา การวิเคราะห์องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้เห็นว่าการกระทำใดมีบทบาทเป็นผู้ผลิตสาร ผู้ขยายสาร ผู้เชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม หรือผู้มีอิทธิพลต่อการมองเห็นของสารทางการเมืองในเครือข่าย (Wasserman, S. & Faust, K., 1994); (Scott, J., 2017)

ตัวชี้วัดสำคัญของ SNA เช่น ความหนาแน่นของเครือข่าย ค่าความเป็นศูนย์กลางของโหนด การเป็นตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม และการเกาะกลุ่มของชุมชนย่อย สามารถนำมาใช้เพื่ออธิบายลักษณะของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมืองได้อย่างเป็นระบบ ตัวอย่างเช่น ค่า Degree Centrality ช่วยสะท้อนว่าโหนดใดมีการเชื่อมโยงกับโหนดอื่นจำนวนมาก ค่า Betweenness Centrality ช่วยแสดงว่าโหนดใดทำหน้าที่เป็นสะพานเชื่อมระหว่างกลุ่ม และการวิเคราะห์ชุมชนย่อยช่วยให้เห็นว่าคุณสนับสนุนหรือผู้ใช้สื่อรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนตามประเด็น อัตลักษณ์ หรือความสัมพันธ์ทางการเมืองอย่างไร (Freeman, L. C., 1978); (Wasserman, S. & Faust, K., 1994); (Borgatti, S. P. et al., 2018)

การใช้ SNA ในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองจึงช่วยให้ขยายการวิเคราะห์จากการพิจารณาเฉพาะเนื้อหาของสาร จำนวนยอดแชร์ หรือระดับความนิยมของโพสต์ ไปสู่การทำความเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์ที่อยู่เบื้องหลังการแพร่กระจายของสาร กล่าวคือ SNA ช่วยให้เห็นว่าสารทางการเมืองไม่ได้แพร่กระจายอย่างไร้ทิศทาง แต่เคลื่อนที่ผ่านโหนดสำคัญ กลุ่มผู้สนับสนุน เครือข่ายย่อย และจุดเชื่อมต่อบางตำแหน่งที่มีอิทธิพลต่อการขยายตัวของสารในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ (Scott, J., 2017); (Borgatti, S. P. et al., 2018) อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์โครงข่ายเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอต่อการอธิบายการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์อย่างรอบด้าน เนื่องจากตัวชี้วัดเชิงโครงสร้างสามารถอธิบายได้ว่าใครเชื่อมโยงกับใคร หรือสารเคลื่อนที่ผ่านโหนดใด แต่ยังไม่สามารถอธิบายได้ครบถ้วนว่าสารถูกตีความอย่างไร ถูกดัดแปลงอย่างไร หรือเหตุใดสารบางประเภทจึงกระตุ้นอารมณ์และการมีส่วนร่วมของผู้สนับสนุนได้มากกว่าสารประเภทอื่น ดังนั้น การใช้ SNA ควรบูรณาการ

ร่วมกับการวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์ความหมาย เพื่อให้สามารถอธิบายได้ทั้งโครงสร้างเครือข่าย พลวัต การไหลเวียนของสาร และกระบวนการสร้างความหมายทางการเมือง (Hall, S., 1980); (Wasserman, S. & Faust, K., 1994); (Chadwick, A., 2013)

กล่าวโดยสรุป SNA เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัย เพราะช่วยให้ ความสัมพันธ์ที่มองไม่เห็นในพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์ปรากฏเป็นโครงสร้างที่สามารถวิเคราะห์ได้ การนำ SNA มาใช้ ร่วมกับการออกแบบวิธีของผู้ผลิตสารร่วม การถอดรหัส และคุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ จึงช่วยให้เข้าใจ การสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งในมิติของผู้กระทำการ ความสัมพันธ์ การแพร่กระจายของสาร และการผลิตความหมายทางการเมืองร่วมกัน (Bruns, A., 2008); (Bucher, T. & Helmond, A., 2018); (Borgatti, S. P. et al., 2018)

การสังเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงวรรณกรรม

จากการทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถที่จะสังเคราะห์ได้ว่า การสื่อสารทางการเมือง แบบเครือข่ายกระจายศูนย์ในยุคสื่อสังคมออนไลน์มิได้เกิดจากการสื่อสารของพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมือง ในฐานะศูนย์กลางเพียงฝ่ายเดียว หากแต่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ สารทางการเมือง เทคโนโลยีสื่อสังคมออนไลน์ และเครือข่ายผู้สนับสนุนที่ร่วมกันผลิต ขยาย ตีความ และสร้างความหมายทางการเมือง อย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดเชิงวรรณกรรมที่สังเคราะห์ขึ้นในบทความนี้ ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 5 ส่วน ได้แก่ 1) พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมือง 2) สารทางการเมือง 3) สื่อสังคมออนไลน์ 4) ผู้สนับสนุนหรือผู้ผลิตสารร่วม และ 5) โครงสร้างและพลวัตของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง โดยองค์ประกอบทั้งห้าส่วนมิได้ดำรงอยู่ อย่างแยกขาดจากกัน แต่เชื่อมโยงกันในลักษณะกระบวนการที่สารทางการเมืองถูกผลิต เผยแพร่ ถอดรหัส ตัดแปลง ผลิตซ้ำ และหมุนเวียนกลับเข้าสู่เครือข่ายการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา

องค์ประกอบแรก คือ พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมือง ทำหน้าที่เป็นแหล่งผลิตสารตั้งต้นทางการเมือง เช่น นโยบาย คำปราศรัย ภาพลักษณ์ผู้นำ ประเด็นรณรงค์ สัญลักษณ์ทางการเมือง หรือวาทกรรมที่ต้องการสื่อสาร ต่อสาธารณะ แม้พรรคการเมืองยังคงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและประเด็นหลักของการสื่อสาร แต่ใน ยุคสื่อสังคมออนไลน์ พรรคการเมืองไม่สามารถควบคุมการตีความและการไหลเวียนของสารได้อย่างสมบูรณ์

องค์ประกอบที่สอง คือ สารทางการเมือง ซึ่งเป็นเนื้อหา ความหมาย สัญลักษณ์ หรือวาทกรรมที่ถูกผลิต และเผยแพร่เพื่อสร้างการรับรู้ โน้มน้าวใจ ระดมการสนับสนุน หรือสร้างอัตลักษณ์ทางการเมือง สารทางการเมือง ในยุคสื่อสังคมออนไลน์มิได้มีลักษณะคงที่ หากแต่สามารถถูกนำไปปรับเปลี่ยนรูปแบบ ถอดความ ตีความใหม่ หรือ ผลิตซ้ำให้เหมาะสมกับภาษา อารมณ์ และวัฒนธรรมของผู้ใช้สื่อแต่ละกลุ่ม

องค์ประกอบที่สาม คือ สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งทำหน้าที่มากกว่าการเป็นช่องทางส่งสาร แต่เป็นโครงสร้าง ทางเทคนิคและสังคมที่มีผลต่อการมองเห็น การแพร่กระจาย และการจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้ใช้ สื่อสังคม ออนไลน์แต่ละประเภทมีคุณลักษณะเฉพาะที่เอื้อหรือจำกัดการไหลเวียนของสารแตกต่างกัน เช่น การแนะนำเนื้อหา ผ่านอัลกอริทึม การใช้แฮชแท็ก การแชร์ การรีโพสต์ การสร้างกลุ่ม หรือการส่งต่อภายในเครือข่ายส่วนบุคคล

องค์ประกอบที่สี่ คือ ผู้สนับสนุนหรือผู้ผลิตสารร่วม ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำให้สารทางการเมือง เคลื่อนออกจากช่องทางทางการเมืองของพรรคไปสู่เครือข่ายสังคมที่กว้างขึ้น ผู้สนับสนุนมิได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่สามารถ ทำหน้าที่เป็นผู้ถอดรหัส ผู้ตีความ ผู้ตัดแปลง ผู้ผลิตซ้ำ และผู้ขยายสารทางการเมือง เช่น การทำมิม การตัดคลิปสั้น การสร้างอินโฟกราฟิก การใช้แฮชแท็ก การอธิบายนโยบายด้วยภาษาง่าย หรือการเชื่อมโยงสารทางการเมืองเข้ากับประสบการณ์ส่วนบุคคลของตนเอง

องค์ประกอบที่ห้า คือ โครงสร้างและพลวัตของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง ซึ่งเป็นผลลัพธ์จากความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทั้งสี่ส่วนข้างต้น ในเชิงโครงสร้าง เครือข่ายการสื่อสารอาจมีลักษณะรวมศูนย์ กระจายศูนย์ หลายศูนย์กลาง หรือเป็นกลุ่มก้อน ขึ้นอยู่กับบทบาทของพรรค ผู้สมัคร ทีมสื่อสาร ผู้สนับสนุน และคุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ ในเชิงพลวัต สารทางการเมืองอาจแพร่กระจายอย่างรวดเร็ว กลายเป็นกระแสแซทเท็ก คลิปไวรัล ประเด็นถกเถียง หรือการโต้กลับทางการเมือง ขณะเดียวกันก็อาจก่อให้เกิดห้องสะท้อนเสียง การแบ่งขั้ว หรือการปกป้องอัตลักษณ์ทางการเมืองของกลุ่มผู้สนับสนุน

เมื่อพิจารณาเชิงกระบวนการ สามารถอธิบายกรอบสังเคราะห์ได้ว่า พรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองทำหน้าที่ผลิตสารตั้งต้น จากนั้นสารดังกล่าวถูกเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และเข้าสู่เครือข่ายของผู้สนับสนุน หรือผู้ผลิตสารร่วม ผู้สนับสนุนจะทำหน้าที่ถอดรหัส ตีความ ตัดแปลง ผลิตซ้ำ และขยายสารทางการเมืองให้สอดคล้องกับอารมณ์ อัตลักษณ์ ความหวัง ความไม่พอใจ หรือประสบการณ์ของตนเอง กระบวนการดังกล่าวทำให้สารทางการเมืองเคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลงความหมายภายในเครือข่าย ก่อนจะก่อรูปเป็นโครงสร้างและพลวัตของการสื่อสารทางการเมืองแบบกระจายศูนย์

ดังนั้น การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์จึงไม่ควรมองเพียงกลยุทธ์การสื่อสารของพรรค จำนวนยอดแชร์ ยอดไลก์ หรือระดับการมีส่วนร่วมบนแพลตฟอร์มเท่านั้น แต่ควรมองในฐานะระบบนิเวศการสื่อสารที่ประกอบด้วยหลายระดับ ได้แก่ ระดับผู้ผลิตสาร ระดับสารทางการเมือง ระดับสื่อสังคมออนไลน์ ระดับผู้สนับสนุน และระดับโครงสร้างเครือข่าย การมองเช่นนี้ช่วยให้เข้าใจว่า การสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่าง “อำนาจการผลิตสารของพรรค” กับ “พลังการผลิตซ้ำและสร้างความหมายของเครือข่ายผู้สนับสนุน”

กล่าวโดยสรุป กรอบสังเคราะห์เชิงวรรณกรรมนี้เสนอว่า การสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์สามารถอธิบายได้ผ่านความสัมพันธ์เชิงกระบวนการ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบสังเคราะห์เชิงวรรณกรรมว่าด้วยการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์

กรอบสังเคราะห์เชิงวรรณกรรมว่าด้วยการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ โดยเริ่มจากพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองในฐานะแหล่งผลิตสารตั้งต้น สารดังกล่าวถูกเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และเข้าสู่เครือข่ายผู้สนับสนุนหรือผู้ผลิตสารร่วม ซึ่งทำหน้าที่ถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ ขยายสาร และสร้างความหมายใหม่ กระบวนการดังกล่าวก่อให้เกิดโครงสร้างและพลวัตของเครือข่ายการสื่อสารทางการเมือง เช่น เครือข่ายรวมศูนย์ กระจายศูนย์ หลายศูนย์กลาง กลุ่มก้อน กระแสไวรัล ห้องสะท้อนเสียง การแบ่งขั้ว และการโต้กลับทางการเมือง

กรอบดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัย ทั้งในบริบทการเลือกตั้ง การรณรงค์ทางสังคม การเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือการสื่อสารนโยบายสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการทำความเข้าใจบทบาทของผู้สนับสนุนในฐานะผู้ร่วมผลิตความหมายทางการเมือง และบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในฐานะพื้นที่ที่กำกับการมองเห็น การไหลเวียน และการขยายตัวของสารทางการเมืองกรอบดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นฐานในการศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัย ทั้งในบริบทการเลือกตั้ง การรณรงค์ทางสังคม การเคลื่อนไหวทางการเมือง หรือการสื่อสารนโยบายสาธารณะผ่านสื่อสังคมออนไลน์

สรุป

การสื่อสารทางการเมืองในยุคสื่อสังคมออนไลน์มีลักษณะซับซ้อนกว่าการสื่อสารแบบรวมศูนย์ในอดีต เนื่องจากพรรคการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองไม่ได้เป็นผู้ควบคุมการผลิต การเผยแพร่ การตีความทางการเมือง แต่เพียงฝ่ายเดียวอีกต่อไป แต่สารทางการเมืองเคลื่อนที่ผ่านเครือข่ายของผู้กระทำการหลายระดับ ทั้งพรรคการเมือง ผู้สมัคร นักสื่อสารการเมือง ผู้สนับสนุน อาสาสมัคร ผู้ผลิตเนื้อหา และผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งสามารถถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ ขยาย และสร้างความหมายใหม่ให้แก่สารทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง การทบทวนวรรณกรรมชี้ให้เห็นว่า แนวคิดที่เกี่ยวข้องสามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวได้ในมิติที่แตกต่างกันแต่เชื่อมโยงกัน กล่าวคือ ทฤษฎีการปฏิบัติการเชื่อมต่อช่วยอธิบายการเข้าร่วมทางการเมืองของปัจเจกบุคคลโดยไม่จำเป็นต้องอยู่ภายใต้การสั่งการจากพรรคการเมืองโดยตรง แนวคิดผู้ผลิตและใช้สารร่วมช่วยชี้ให้เห็นบทบาทของผู้สนับสนุนในฐานะผู้ร่วมผลิต ดัดแปลง และเผยแพร่สารทางการเมือง ทฤษฎีการเข้ารหัสและถอดรหัสช่วยอธิบายว่าสารทางการเมืองไม่ได้มีความหมายตายตัว แต่สามารถถูกตีความ ตีรอง หรือสร้างความหมายใหม่ได้ แนวคิดคุณลักษณะของสื่อสังคมออนไลน์ช่วยอธิบายว่าโครงสร้างของสื่อ เช่น การแชร์ แชนแท็ก การมองเห็น และระบบแนะนำเนื้อหา มีผลต่อการไหลเวียนของสาร วัฒนธรรมแฟนด้อมการเมืองช่วยอธิบายพลังของอารมณ์ อัตลักษณ์ และความรู้สึกเป็นเจ้าของที่ทำให้ผู้สนับสนุนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ส่วนการวิเคราะห์โครงข่ายสังคมออนไลน์ช่วยทำให้เห็นโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้กระทำการในเครือข่าย เมื่อนำแนวคิดทั้งหมดมาบูรณาการจึงสามารถอธิบายการสื่อสารทางการเมืองแบบเครือข่ายกระจายศูนย์ได้ผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ โครงสร้างเครือข่ายที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำการ การไหลเวียนของสารที่แสดงการเคลื่อนที่และการขยายตัวของสารทางการเมือง และกระบวนการสร้างความหมายที่แสดงการถอดรหัส ดัดแปลง ผลิตซ้ำ หรือโต้กลับของผู้ใช้สื่อ ดังนั้น การศึกษาการสื่อสารทางการเมืองร่วมสมัยจึงควรมองการเมืองในฐานะระบบนิเวศของการผลิตสาร การตีความ การมีส่วนร่วม และการสร้างความหมายร่วมกันผ่านสื่อสังคมออนไลน์ มากกว่าการมองการสื่อสารเป็นเพียงกระบวนการส่งสารจากพรรคการเมืองไปยังประชาชนในลักษณะเส้นตรง

เอกสารอ้างอิง

- Barnes, R. (2022). *Fandom and polarization in online political discussion: From pop culture to politics*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Bennett, W. L. & Segerberg, A. (2013). *The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bennett, W. L. & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. *Information, Communication & Society*, 15(5), 739-768.
- Borgatti, S. P. et al. (2018). *Analyzing social networks*. (2nd ed.). London: SAGE Publications.
- boyd, D. (2010). Social network sites as networked publics: Affordances, dynamics, and implications. In Z. Papacharissi (Ed.), *A networked self: Identity, community, and culture on social network sites* (pp. 39-58). New York: Routledge.
- Bruns, A. (2008). *Blogs, Wikipedia, Second Life, and beyond: From production to produsage*. New York: Peter Lang.
- Bucher, T. & Helmond, A. (2018). The affordances of social media platforms. In J. Burgess, A. Marwick & T. Poell (Eds.), *The SAGE handbook of social media* (pp. 233-253). London: SAGE Publications.
- Chadwick, A. (2013). *The hybrid media system: Politics and power*. New York: Oxford University Press.
- Evans, S. K. et al. (2017). Explicating affordances: A conceptual framework for understanding affordances in communication research. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 22(1), 35-52.
- Freeman, L. C. (1978). Centrality in social networks conceptual clarification. *Social Networks*, 1(3), 215-239.
- Hall, S. (1980). Encoding/decoding. In S. Hall, D. Hobson, A. Lowe & P. Willis (Eds.), *Culture, media, language: Working papers in cultural studies, 1972-79* (pp. 128-138). London: Hutchinson.
- Jenkins, H. (2006). *Convergence culture: Where old and new media collide*. New York: New York University Press.
- McNair, B. (2018). *An introduction to political communication*. (6th ed.). London: Routledge.
- Norris, P. (2000). *A virtuous circle: Political communications in postindustrial societies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Papacharissi, Z. (2015). *Affective publics: Sentiment, technology, and politics*. New York: Oxford University Press.
- Scott, J. (2017). *Social network analysis*. (4th ed.). London: SAGE Publications.
- van Dijck, J. et al. (2018). *The platform society: Public values in a connective world*. New York: Oxford University Press.
- Wasserman, S. & Faust, K. (1994). *Social network analysis: Methods and applications*. Cambridge: Cambridge University Press.